

BULLETÍ

DE LA

ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA

1890

TOMO XII

BARCELONA.—1890

TIPOLITOGRAFIA D' HENRICH Y C.^a, EN COMANDITA

SUCCESSORS DE N. RAMÍREZ Y C.^a

Passatge d' Escudellers, núm. 4.

ÍNDICE

SECCIÓ OFICIAL

- Anuncis oficials; pág. 236, 346.
Certàmens; pág. 238.
Documents rebuts; pág. 238, 346.
Donatius pera la Biblioteca; pág. 238, 347.
Invitacions; pág. 237, 347.
Observatori de Santa Fé de Montseny; temperaturas observadas en los anys 1883 à 1889; pág. 343-5.
Periódichs nous; pág. 238.

SECCIÓ D' EXCURSIONS

De San Francisco de California al alt Mississipi, ab una Excursió al «Yellowstone National Park» (Estats-Units), per *D. Pere Vives y Vich*; pág. 263.

De Tortosa á Cardó, per *D. Cels Gomis*; pág. 220.

Dotze dias en Aragó (Juny de 1889), per *Mr. Maurici Gourdon* (trad. per C. B. de la T.); pág. 93.

Excursió botànica al Priorat y Montsant, per *D. Isidro Marti y Turró*; pág. 49.

Excursió particular á Juneda, Cerviá, Ulldemolins, Borjas d' Urgell y Castellàsens, Tárrega y Verdú, per *D. Joan Segura, Pbre.*; pág. 251.

Excursions per lo Panadés, per *D. Joseph Castellanos*; páginas 165, 242.

Lo Páramo (prov. de Burgos, Valladolid y Palencia), per *D. Cels Gomis*; pág. 163.

Lo riu subterrani de Bramabiau, descubrimient y primera travessia, per *Mr. E.-A. Martel* (trad. per R. A. S.); pág. 35.

Memoria históric-artístich-topográfich-científica del poble de Vallfogona de Riucorp y son terme, per *D. Francisco Corbella y Puigbanét*; pág. 128.

Mosáich romá descobert en lo terme de Sant Just Desvern (provincia de Barcelona), per *D. Ramon Arabia y Solanas*; pág. 337.

Serra de Cardó (Tortosa), moluscos recullits en aquesta localitat en Agost de 1882, per *D. Arthur Bofill*; pág. 188.

ÍNDICE

Una ascensió al Canigó, per *D. Francisco de S. Maspons y Labrós*; pág. 2.

Una excursió sense sortir de casa, per *D. Miquel Cuni y Martorell*; pág. 67, 82.

SECCIÓ DE FOLK-LORE

Alguns noms usats per nostres montanyesos ab llur explicació, per *D. Carles Bosch de la Trinxeria*; pág. 226.

Costúms populars del Vallés.—*Id.* que s' han perdut, per *D. Vicens Plantada y Fonolleda*; pág. 235.

Diminutius d' alguns noms de Sants en la provincia de Gerona y en lo Rosselló, per *D. Carles Bosch de la Trinxeria*; pág. 235.

Tradicions de Cardó, per *D. Cels Gomis*; pág. 220.

SECCIÓ DE NOTICIAS

Advertencias y avisos; pág. 1, 81, 241.

Observacions meteorològicas; pág. 240, 343-5.

Premi en los Jochs Florals; pág. 240.

Visitas; pág. 240.

GRABATS

Aragó.—Molí, pont de Beranuy y vilatge de Mores sobre l'Isábena; pág. 116.

Bramabiau y lo ras de Campriou (dep. del Gard, França); pág. 36.

Id.—Entrada del túnel superior; pág. 40.

Id.—L' arcoya y la sortida; pág. 47.

Cardó.—Arch natural ó Roca toradada; pág. 216.

Id.—Barranch de Sant Joseph; pág. 214.

Id.—Circo en lo fons de la Creu de Santos; pág. 218.

Estats—Units de Nort-América.—Mapa; pág. 269.

Id.—Cascata en la Vall del Columbia; pág. 275.

Id.—Parch del Yellowstone.—Geysir *Old Faithful* (Vell Puntual); pág. 308.

Id.—*Id.*—*Id.* *The Giantess* (La Gegantesa); pág. 313.

Id.—*Id.*—*Mammoth Hot Springs* (Fonts calentes de Mammoth); pág. 290.

Id.—*Id.*—Vista prop del Marshall's Hotel; pág. 303.

Id.—*Sitting-Bull* (Toro Assegut), capdill Sioux que exterminá la columna del general Custer; pág. 326.

Id.—Viaducte de Marent Gulch, en lo ferro-carril *Northern Pacific*; pág. 283.

Priorat.—Panorama circular pres desde l' ermita de la Consolació; pág. 52. (Fora text).

Sant Just Desvern.—Mosáich romá descobert en son terme; pág. 338.

Id.—*Id.*—Detall; pág. 340.

EXCURSIÓ PARTICULAR

A JUNEDA, CERVIÀ, ULLDEMOLINS, BORJAS D'URGELL
Y CASTELLDASENS, TÀRREGA Y VERDÚ

L' any passat, dimecres, 28 d'Agost, pugí al cotxe que surt de *Santa Coloma de Queralt* á las 5^h m. y arriba á *Montblanch* á las 7^h y mitja.

La carretera de Santa Coloma á Montblanch passa pe'ls pobles de las Pilas, Rocafort, Sarreal, Pira y Guardia dels Prats.

Mil vegadas he vist Montblanch, que essent conegut ja de mos lectors; no m' entretindrè en descriurel. Sols notaré per *summa capita* lo més notable. Iglesia parroquial de Santa Maria estil gòtich, ab portalada del Renaixement. Té un retaule gòtich de pedra; una bella Madona de fusta del sigle xvi en lo fons del chor; y la portalada de la sagristia, que recomano ab entussiasme als aficionats com á obra bellissima (estil ogival) y la raresa de conservar las portas de la meteixa época, molt dignas d' atent estudi.

Cal veure també la parroquial de Sant Miquel, ab portalada románica senzilla y també ab portas de l' época. Té un bell ossari al costat de la trona y dúas pinturas sobre fusta ab fons daurat ab relleus en la sagristia.

S' ha de veure també la profanada iglesia de Sant Francesch, estil ogival.

Alguns finestrals bellissims de diverses casas particulars.

Las torres de la muralla y singularment los portals molt típics de la meteixa.

A las 10^h m. pugí al tren que va á Lleyda. En lo cami que s' fa entre l' *Espluga de Francolí* y *Vimbodí* se veu á l' esquerra la imponent massa del monastir de *Poblet*.

Tant la vista com lo cor se n' hi van tots sols: impossible contenirlos y no assaborir la memoria de lo molt bo que conté ara y lo que fou en lo temps de son esplendor. La basílica, la sala capitular, lo sever refetor, lo noviciat, la notaria, lo claustre gòtic, los claustres romànics (ja desnaturalisats en temps dels religiosos), lo palau del rey D. Martí ab sas portaladas y finestrals incomparables...

En los noms de las estacions que vaig recorrent hi veig la petjada dels alarbs en aquesta encontrada, la darrera que ocupáren en Catalunya.

Vimbodí, jo diria que es Ben-Bodí; ó Beni-Bodí, en catalá *fills de Bodí* ó bé casa ó familia de Bodí.

Vinaixa.—Ben-Axa ó Beni-Axa. En nostre arxiu parroquial he trobat moltes vegadas lo nom d' una dona mora Axa.

Borges (Borjas).—Del alarb *bordje*, torre, segons En Sanpere y Miquel.

En lo terme de *Juneda* hi ha dúas partidas, una anomenada *Bimferri* y altra *Margalef*. *Bimferri* me recorda lo nom del poble *Beniferri*, provincia y partit de Valencia, hont tant abundan los noms alarbs. *Margalef*, que podria ser alteració de *Bar-Galef*, me recorda lo nom d' un moro esclau que vivia en la vila *Galifa* y lo poble de *Benigalip*, provincia d' Alicante, partit Pego.

Arribo á *Juneda* á bona hora; son las 12^h m. y en bon dia, vigilia de la festa major. Amichs que son com de ma familia m' hi esperan y m' acompanyan á llur casa y taula ja preparada pera ma vinguda.

Juneda, nom de persona, *Junieta* ó *Junieda*, derivat femení del romá *Junius*.

No busques allí res d' art ni d' arqueología.

L' iglesia parroquial es moderna. Son altar major barroch, mes de forma bonica y original; degué costar un dineral per sa escultura y per l' abundancia del daurat que

ho es enterament tot de cap á peus. La sagristía té una finestra tapada ab una prima planxa d' alabastre transparent en lloch de vidre. Se veu lo meteix en algunas finestras de l' iglesia de las Borjas. Lo carrer Major y la plassa ténen porxos.

Lo terme sí qu' es bonich: regat, crech, en sa totalitat per lo canal d' Urgell, ostenta una exuberancia de vegetació espléndida. Al tornar de passeig per la banda de Torregrossa, al E. al cayent de la tarde m' he extasiat en la contemplació d' una posta de sol com una gloria; las casas de tapia en sa major part desaparéixen quasi del tot amagadas dintre d' un bosch aparent format per l' abundosa y fresca arbreda que voreja una y altra banda del canal; sobrix empero alguna qu' altra casa, y sobre tot l' ayrosa y elegant silueta del campanar: en lo darrer terme la daurada y rogenca nubolada pintada pe'l sol ponent; tot aixó en mitj de l' inmensa planura del Urgell plena de vinyas y oliverars.

Res de característich ofereix la festa major; si no es que' ls joves que ab atxa van á la professó sólen portar en l' altra má un gros brot d' alfábrega. Aixis es com la mata olorosa que las donas se compláuhen en cuydar, tenint una especie de muda competencia per veure qui la farà fer més grossa, lo dia de la festa major acaba sos dias destrosada per las rústegas mans dels fadrins, més acostumadas que á las flors, á la arreu y á l' aixada.

Las partidas del terme de Juneda ténen los noms següents: Bimferri, Safrá, Rogera, Manreana ó Manresana, Concabella, Pla d' Eixalá, Pinell, Las Forcas, Quadrats, Bassanova, Las Planas, Femosa, Salat, Cabrahí, Pont de la Cova, Ramás, La Mina, Coma, Franquesa, Vidaló, Clot, Colls, Secá, Cós, La Llantia, Bas Paradell, Margalef, Escarabat, Parrellas, Curiola, Cabalcadó, Jovals, Miravall y Aranyó.

Póden servir de curiós comentari á alguns noms de la llista que acabas de llegir los següents trossos d' una interessant escriptura del Llibre Vert de Lleyda, la qual explica la rodalia del terme d' aquesta ciutat en temps dels alarbs:

«de ipsa madriguera vadit terminus Illerdæ usque ad Portal prope Miralcam, et sicut aqua vertit usque in Femosam et est infra terminum juneta... et Turrisgrosa que fuit de Monof qui fuit baiulus Regis, et fuit ipsa turris dominicata Regis. Turris Dabinpelach... et turris de Ramon Roig... et turris Dabinaçalon... De turre de Guilabert vadit terminus Illerdæ usque ad Almenara la Veylla, que est de termino Illerdæ et fuit Davinferre. Et turres Davinjunic... et casas Dabdalasiç... et turres Daldagag et Davinvaxir...»¹.

Aquest document nos dona lo nom de persona evidentment àrabe *Abinferre*, de hont nostre *Bimferri*, segurament propietari de la partida de terme d'igual nom. La *D* que va davant de Avinferre (Davinferre, D'Abinferre) es la preposició propia pera expresar la propietat ó pertinençia. Altres noms alarbs del fragment citat portan idèntica preposició: *Dabinpelach*, *Dabinaçalon*, *Davinjunic*, *Dabdalasiç*, *Davinvaxir*: per *d' Abin-Pelach*, *d' Abin-Açalon*, *d' Albin Junic*, *d' Abdalasiç*, *d' Abin-Vaxir*.

Seria interessant consultar lo *Diccionari geográfich* de Madoz en las silabas *Abin*, *Avin*, *Ben*, *Beni*, *Bin*, *Vin*: trobarías una llarga llista de noms de pobles evidentment d'origen àrabe en las provincias de Valencia, Castelló, Alicante, Murcia, hont féren llarga estada los devots de Mafumet.

Ab aquesta explicació trobarás més verosimil l'origen àrabe de las Borjas Blancas (Torres Blancas), de Vinaixa y de Vimbodí.

En la partida de las Forcas hi havia plantadas las que servian pera penjar als malfactors.

En lo Cós hi ha lo camí que sólen fer los que s' disputan la *cordera* (anyell), corrent, lo tercer día de la festa major.

S' anomenava de la Llantia la partida hont hi havia algún camp ó camps, quin producte s' destinava á alimentar la llantia del Santíssim.

Rogera, Manresana, Salat, Vidaló, Curiola y Jovals podrian ser noms dels principals propietaris de ditas partidas.

Dissapte día 31, prenguí l' tren del matí pera recular fins

¹ V. BALAGUER, *Hist. de Cataluña*, t. 1.er, pág. 806 y 807. Nota que corregesch alguns evidents errors de copia.

á *Vinaixa*. M' hi esperava un jove ab una mula ensellada per acompanyarme á Cerviá, que dista unas tres horas.

A tres quarts d' hora de *Vinaixa* se troba lo poble del *Albi*. En una petita altura s' hi veu lo castell tocantse ab lo poble. No l' vegí més que de fora, y poch ofereix de notable.

De passada volguí veure l' iglesia parroquial, que tampoch té rés d' art.

Mentres hi era, n' hagué esment lo Sr. Rector, fill de la principal casa del poble, y baixant de la rectoria, vingué á saludarme y á oferirse'm. Me mostrá algunas robas de la sagristia, notables per llurs brodats, uns petits quadros ovalats ab march daurat d' estil barroch, que procedents del oratori del castell, se guardan en l' arxiu parroquial, gracias á la sollicitut patriótica del esmentat Sr. Rector.

Altra volta á cavall y cap á Cerviá ab un sol de foch, y sens una alenada d' ayre; bon servey me feu lo parayguas.

Arribí á *Cerviá* prop las dotze, hora de dinar, sent corralment rebut per mon antich amich Ramon Rué, qui casualment celebrava aquell día la festa del seu sant patró.

Ni la parroquial, gran, bonica y moderna, ni res del poble mereix l' atenció del artista.

Dos recorts dignes de menció en lo BUTLLETÍ me restan de *Cerviá*. Un es lo nom *los Comellassos*, donat á un indret del terme, tocant al poble darrera la parroquial. Es una vall accidentada ab varis turons ó comas. Lo nom es probablement corrupció de *Comellars*, conjunt de comas petites, ó comellas. L' altre es lo nom del *Carrer de Penal*. Al moment me vingué á la memoria lo *Coll de Penal* y *les Penes* de Castelldáens, que havia vist ja, y prompte devia reveure, com també los pobles de Penelles (provincia Lleyda) y Prenafeta, corrupció de Pena-freta (*Pinafracta*, com diu un antiquíssim document), y la masia de la Pena de Poblet. Y com los recorts son com las cireras que 's lligan unas ab altres, Prenafeta me feu recordar de Torrefeta, que un antich document de la *Marca Hispanica* nomena *Turre-fracta*.

Lo resultat d' aquest estudi comparatiu y ocular es que *pena* vol dir penya ó roca; y *penal* vol dir penyal ó roquer: ben clar ho diuhen las penyas y penyals dels indrets mencionats. Y que la paraula *feta* es corrupció de *freta*, y aquesta traducció catalana del llatí *fracta*, en catalá trençada, partida, esberlada. Ara meteix me recordo que Mataró, qu' abans se deya Ciutat-freta, en llatí s' anomenava *Civitas-fracta*, ó sia partida entre dos senyors, com interpreta molt bé Joseph Maria Pellicer y Pagés en son *Ituro*.

Lo nom de Cerviá s' explica satisfactoriament. Es originariament nom de persona de procedencia romana. Trobo un *L. Julio Urso Serviano* (HÜBNER, 1041) y un *Serviano* en Victor Duruy (*Historia de los Romanos*, t.º 2.º, pág. 264, edic. de Montaner y Simón). Cal despreciar sens escrúpul la diferencia ortogràfica de Cervia á Serviá, per atenirnos al só ó á la fonética. Serviá debia anomenarse l' amo de la primera masía que constituí lo núcleo al entorn del qual se formá lo poble.

Semblant explicació té lo nom del poble d' Albi. Es lo nom de persona romá *Albius*. *Albius Faustus*, citat en una inscripció que 'ns dona lo P. Fita (*Ciencia Cristiana*, Julio de 1878, n.º 38, pág. 120.) Aixís com lo conegut nom de persona *Albinus* nos explica los noms dels pobles Albió y Albiol, dúas formas del diminutiu Albi, llatí *Albinus*.

Diumenge, 1.º de Setembre, en companyia del esmentat Ramón Rué, montats en senglas adzembras, envers las 4^h t. emprenguérem la marxa cap á Ulldemolins, eixint de Cerviá per lo carrer de Penal. La distancia es d' unas quatre horas. Lo terme de Cerviá per la banda d' Ulldemolins cap al mitjdia s' extén prop de tres horas. Los pagesos que cultivan aquellas terras tant allunyadas del poble, sólen quedars'hi tota la semana, fins al dissapte, dormint en barracas, y portantsen lo dilluns las provisions per tota la semana.

En nostra marxa tancava l' horisont travessera la llarga serra de la *Llena*. Lo nom me feu venir á la memoria una ermita de *Santa Llena* prop del arrunat monastir de Sant

Pere de Roda en l'Empurdá. La gent del pahís sabrán si Santa Llena vol dir com jo penso, *Santa Elena*, y en tal cas tindriam l'explicació del nom de la serra que prompte anám á travessar: podém conjecturar que Llena s'anomenaria la propietaria d'una considerable extensió d'aquella serra.

Som al coll de la serra. Un nou mon se 'ns presenta á la vista. Al devant, no lluny y en darrer terme, la serra del Montsant, menys llarga que la de la Llena, y que á nostra má dreta quasi s'ajuntan, separantlas solzament un estret congost en quin fons córren las ayguas del torrent y de la vall d'Ulldemolins.

L'hermosa vall d'Ulldemolins té la forma d'un triángul agut; lo vértice es lo dit congost, las ratllas que l'limitan son á mitjdía lo Montsant, al nört la Serra de la Llena, á solixent deu ser lo terme d'Albarca.

La vinya encatifa tota la vall. Ja no voldria mellor vi de taula que l' que begui á Ulldemolins, fill llegítim y natural del terme, en casa del amable Sr. Sentís, cirugiá, hont m'hostatjí, rebent la més franca y coral hospitalitat. Se coneix que som prop del Priorat.

Ulldemolins poch té de notable pe'l artista, si no es la parroquial, bellíssima y severa obra del Renaixement, que per desgracia está amenassant ruina y reclamant ab tota urgencia, prompta y costosa reparació. Es un model en sa classe. En la primera capella entrant á má dreta hi ha un retaule gótic digne de ser conservat.

Dilluns de bon matí emprenguérem un familiar romiatge á l'ermita de Santa Magdalena, al bell peu del Montsant, á mitja hora d'Ulldemolins.

Un home piadós fundá á sas expensas aquella bonica ermita y s'hi quedá per ermitá fins á la mort. En un calaix de la sagristia se guarda copia de son testament. Al costat de l'ermita hi ha alguns grandíssims xiprers. Derrera hi ha un planich com una era, ombrejat pe'l espés y fresch ramatge d'unas colossals nogueras. Quan lo sol d'estiu llenza ab major furia sos raigs ardents en la closa vall, allí s'hi gosa d'una temperatura primaveral. En un recó del planich naix pera major regalo fresca y abundosa font d'aygua inmillorable.

No sols d' Ulldemolins, sino dels pobles vehins, hi acúden centenars de devots (no sabria dir si hi van per la Santa ó per lo deliciós del siti); prou ho mostran á la vista l'abundancia de plomatje de pollastres y óssos de idem y d' otras bestias comestibles que per allí jáuhen ó volejan.

Quan en anys passats, que la gent del pais anyora, lo vi del Priorat se venia de 12 á 16 duros la carga, com lo diner abundava, s' hi feyan allí en Santa Magdalena *tiberis* monumentals.

Allí acudian nombrosas collas d' homens de Cornudella ab abundantíssima provisió de pollastres y altres comestibles. Al peu de la font séya l' enorme bot de vi ranci en fresch, que no 'l deixavan pas gayre en repós. De las ramas baixas de la noguera penja mort y escorxat lo gras anyell ó 'l moltó que recent sacrificats, degotan sanch encara. Xisclan y espeternegan los pollastres entre las mans y 'ls genolls de llurs butxins al sentir l' aspre caricia del ganivet que 'ls talla l' coll. Uns ploman, altres tallan ab llurs mans greixosas y ensangrentadas, altres fan foch en rústechs fogons de construcció antigua.

En mitj de l' ombrivola plassetta hi ha una llarga taula, guarnida ab dos banchs respatlbers. Son mobles de tothom que l' cel renta quan plou. Es la taula de menjar. Serveix també per' altra cosa. ¿En qué passarian lo temp aquestas collas qu' hi passen tres ó quatre dias ab llurs nits? No tingas por que hajan oblidat lo joch de cartas. Ja están en acte, quiscun ab sas cartas á la má; al mitj un gros piló de dobletas de cinch duros que tots miran de reull ab copdiciosa mirada. Lo got del vi ranci reanima l' esprit del jugador perdulari, y fa vessar l' alegría del afortunat. ¡No es pas joch de noys! Las dobletas de cinch duros passen de má en má prou depressa. Los perdularis, tant y tant acaban la paciencia, lo company ha fet una tonta jugada, l' ira reventa: tremola la taula y trincan las monedas al sotrach del colp de puny del enujat jugador: també reventa la fresca rialla dels afortunats que véuhen créixer llur piló d' or. Ira y alegría; riallas y blasfemias, tot se barreja en infernal consorci en aquell lloch sant y apaci-

ble, convertit en covassa de disbauxas. ¡Tapéuvos las orellas, oh santa gloriosa!

L' ermita guarda una curiositat. Consisteix en grans tapisserías de fil blanc, fabricadas á punt de mitja y representant grosserament passós de l' Historia Sagrada. Aquestos tapissos se penjan en las parets interiors lo día de la festa de la Santa.

Hi vegí també un petit canalobre de ferro ab diversos brochs, semblant á algun dels que guarda lo nou Museu diocesá de Vich.

De *Santa Magdalena* anárem á l' *ermita de Sant Antoni*, distant un quart, situada igualment al peu del Montsant. Lo més notable que conté consisteix en los indispensables xiprers, que son allí abundants y grossos.

Abans de mitj dia tornávam á ser á Ulldemolins.

A mitja tarde, després d' un dinar confortable, amarat ab l' excel·lent vi de la terra, montárem nostres animals, desférem lo camí que haviam fet lo día abans y arribárem al vespre á Cerviá.

Ara, si abans de deixar á Ulldemolins, vols saber l' explicació d' aquest nom, t' ho diré breument.

Ull-de-Molins: lo nom primitiu seria Ull, que á mon parer, es lo nom de persona *Aulius*, derivat del conegut nom romá *Aulus*, com *Marcus* deriva de *Marcus*. La traducció catalana rigurosa d' *Aulius* es Aull, ó bé Oll, d' hont nostre Ull. Lo *de Molins* se li afegiria per distingirlo d' altres Ulls, com Ulldecona. Seria curiós saber si hi ha en aquell terme alguna partida dita *dels Molins*, ó algun poble ó terme vehí d' aquest nom. Fou omissió meva no preguntarho: llavors tindriam probablement d' hont li ve lo *de Molins*.

Dimars de bon matí trucava á la porta de ma posada en Cerviá un mosso ab l' hermosa egua ben aparellada del Sr. Marsal, notari de las Borjas. Un bon amich d' aquest darrer poble volia qu' almenys disfrutás del tercer día de sa festa major.

Lo matí se dedicá á la festa de St. Sebastiá. La tarde als còssos de diverses maneras, obligat acabament de las festas majors de tot l' Urgell.

La gran vila de *Las Borjas* ofereix poch atractiu al artista. Ni en la iglesia, ni en lloch he pogut veure res de notable. Lo camp sí qu' es fértil, poblat d'oliverars y vinyas, y las obligadas arbradas en las voras del canal.

Dimecres mati, montats en tartana, anárem l' infrascrit ab dos amichs de *Las Borjas* cap á *Castell dasens*, hont celebravan lo segon dia de la festa major.

L' explicació qu' En Sanpere y Miquel dona del nom de *Castell dasens* s' avé exactament ab mos estudis. Segons dit autor, vol dir *Castell-d' Hassen*, castell propi del alarb *Hassen*. En un llibre recent (de Victor Ghebarth) sobre la *Terra Santa*, he vist lo nom d' un castell anomenat *Calath-Hassen*, que vol dir *Castell-d' Hassen*.

Lo castell, situat en una altura que domina la població, ja no existeix: sols resta algun tros de fonaments y algun soterrani.

En la parroquial hi havia un altar major gòtich, del sigle xvi, compost de molts quadros, alguns, los de més abaix, de má de mestre. Es també notable l' imatje de Ntra. Sra., estatua gòtica de nou ó deu palms, col·locada en lo lloch principal del retaule major.

Aquest es massa gran y desproporcionat pera la petita iglesia. En vista de lo qual, se pot assegurar ó que no fou fet per' ella, ó bé qu' erráren de molt las midas, puig los quadros més baixos del centre quedan ocults derrera de la taula (mesa) del altar.

Un Crucifix gòtich prou notable, y restos d' un altar ó retaule gòtich de pedra, completan l' inventari artistich de *Castell dasens*.

Dijous torní á *Juneda*.

Divendres ab lo primer tren aní á *Lleyda*, y d' allí á *Tárrega*, hont arribí á las primeras horas de la tarde.

Tárrega es una població importantíssima, mercés á ésser afavorida singularment per las vias de comunicació. A més de passarhi lo ferrocarril del Nort, allí s' encreuha la carretera de Barcelona á Madrid ab la de Tarragona y Montblanch á Artesa.

Lo més notable de *Tárrega*, pe'l artista, es una casa particular, estil románich, que per sort se conserva entera,

al menys en son artístich exterior, de la remóta época en que regnava aquell estil. Es propietat de la noble familia de Càrcer, allí coneguda ab lo nom de Subies. Es verament una *rara avis* salvada d' un diluvi universal. Abundan las iglesias d' aquell estil; las casas particulars y sobre tot ab la bella decoració artística que té aquella, crech haurán desaparegut enterament: al menys jo no tinch notícia de cap altra ¹.

Lo dissapte fou dedicat á *Verdú*, célebre per sas grossas firas.

De matí, montat en tartana particular y en agradosa companyia, fiu la deliciosa passejada. L' egua, fogosa, nos feya devorar lo camí.—Cálma, mosso, li deya á aquest, lo temps es magnífich, déixa 'ns disfrutarlo y assaborirlo; no es cosa d' engollirlo com á llops.—

A Verdú hi ha que véurer.

Es bonich l' exterior de la parroquial, bell estil gòtich. Lo retaule major gòtich, abans tapat ab un drap mal pintat, ara de poch descubert y restituhit á la vista. Li falta quasi tota la talla daurada que l' decorava. La guardan plena de pols y tiraranys en l' algorfa.

Lo castell, encara qu' un tant desfigurat, fa de bon veure.

La capella de Sant Miquel al extrem del poble. Conté á un costat, l' antich retaule major gòtich, que per sí sol val l' excursió á Verdú.

Lo carrer Major ab porxos y grans voladuras, té un aspecte molt original y de bon efecte.

Los P.P. Jesuítas han construhit una bonica iglesia y residencia que conté la cambra hont nasqué l' Apóstol dels negres St. Pere Claver. Lo capellá mantingut pe 'ls Jesuítas té per encàrrech d' aquestos oberta una escola gratuita de noys.

A las cinch de la tarde, ab la meteixa tartana y moderant lo pas de la fogosa egua per disfrutar á plaher de la bella passejada, regressárem á Tárrega.

¹ Manjarrés en sa *Historia de las Bellas Artes* (edició Bastinos, 1875), pág. 233, dona un grabat representant una casa, quina disposició general es molt semblant á la de Tárrega.

Diumenje s' hi feya la festa de Sant Eloy.

En una altura prou elevada que domina la població y sa plana y extensíssima comarca, hi ha l' ermita de Sant Eloy.

De matí surt de la parroquial la professó, y al arribar á l' ermita, s' hi diu missa.

Aquell dia tot Tárrega y molta gent dels voltants pujan á Sant Eloy. Es un aplech.

Acabada la missa, se fan los cóssos. Desde l' altura se veu perfectament tota la carrera qu' han de recórrer los lleugers corredors. Miréulos descalsos, ab calсотets y en cos de camisa, ab un mocador lligat al cap. ¿Qui guanyará la *cordera*? Desd' allí pots veure totas las alternativas de la penosa lluyta. Ja pujan la costa, los punys closos, los brassos en ángul á la altura del colze y moventse alternativament, la cara groga y amarada de suhor. No es sols lo premi que 'ls alenta, es també la gloria. Un poble los mira, un poble los aplaudeix en llur triomf. Demá lo triomfador, com los romans dels mellors temps, tornarà á guiar l' arreu arrastrada pe 'l parell de mulas.

Un exprés qui m' porta una mala nova m' obligá á deixar los cóssos de Sant Eloy pera pendre lo tren cap á *Sant Guim*, y d' allí la tartana cap á *Santa Coloma*, ma patria.

JOAN SEGURA, Pbre.

Santa Coloma de Queralt, 10 Setembre de 1890.